

Ojārs Spārītis

“Missent to Thailand” Vai Latvija pazūd no pasaules kartes?

Uzruna Latvijas Zinātņu akadēmijas Pavasara pilnsapulcē, 2017. gada 6. aprīlī

Augsti godātie Latvijas politikas smagsvari, Saeimas, ministriju un izpildvaras pārstāvji, sociālie partneri un uzņēmēji, Latvijas Zinātņu akadēmijas goda mecenāti un labdari! Šajā Pavasara pilnsapulcē, kurā mēs atskatāmies uz iepriekšējā gadā nostaigāto ceļu, es Jūs sveicu visu mūsu klātesošo akadēmiķu, korespondētājlocekļu, ārzemju un goda locekļu, visas zinātnieku saimes vārdā, un novēlu pavasara atmodas enerģiju ikkatra sirdī un akadēmisku viedumu mūsu gaitas stiprināšanā uz inteligēntas, zinātnē balstītas, labklājīgas, plaukstošas, drošas un ilgtspējīgas valsts nākotni – tālu aiz daudzinātās simt gadu robežas.

Pieminot robežu, es vēlos pārtraukt savu svētku uzrunu, atgādinot arī par to, ka akadēmiskajā ceļā, kuru ejam mēs ikviens, ir ne tikai kāpumi un kritumi, bet gadās arī pārrāvumi. Akadēmiskā kopiena zaudē savus biedrus, augstskolas un zinātniskie institūti – savus ilggadējos kolēģus, ģimenes – savus piederīgos, un cilvēces izziņas process – kādu uzticīgu cīnītāju par zinātnes patiesību. Lai pieminētu mūsu mūžības gaitā devušos kolēģus, es aicinu Pilnsapulces dalībniekus piecelties! Godināsim ar klusuma brīdi LZA goda doktoru astronomu Andreju Alksni, LZA goda locekli gleznotāju Birutu Baumanī, LZA īsteno locekli vēsturnieku Jāni Bērziņu, LZA goda doktoru lauksaimnieku Rūdolfu Dumbravu, LZA ārzemju locekli inženierzinātnieku mehānikā Jāni Dunduru, LZA prezidentu no 2004. līdz 2012. gadam, akadēmiķi fiziķi Juri Ekmani, LZA ārzemju locekli literatūrzinātnieku Rolfu Ekmani, LZA akadēmiķi fiziķi Juri Jansonu, akadēmiķi, biologu un rododendru selekcionāru Rihardu Kondratoviču, LZA ārzemju locekli tēlnieku Ernstu Ņeizvestniju, LZA ārzemju locekli valodnieku Aļģirdu Sabaļausku, LZA ārzemju locekli literatūrzinātnieku Juri Silenieku, LZA ārzemju locekli literatūrzinātnieku Fridrihu Šolcu, LZA goda doktoru ķīmiķi Ģirtu Zaķi! Viņu piemiņai pavisam drīz Latvijas zinātņu akadēmijas priekšā uzziēdēs rododendru stādījumi – pēdējais akadēmiķa Riharda Kondratoviča stādītais dārzs, kas bija radīts kā veltījums savai Zinātņu akadēmijai. Paldies Jums!

Pēdējā gada laikā es regulāri saņemu vēstules no Vācijas ar spiedogu: MISSENT TO THAILAND, lai gan uz aploksnēs uzrakstītā adrese ir absolūti pareiza gan ar manu adresi, gan pilsētas, gan valsts nosaukumu. Vienkārši vēstules klejojumi uz Taizemi un tikai tad uz Latviju liecina par kādu indikatoru Eiropas un pasaules ģeopolitiskajā un ekonomiskajā ranžējumā. Tas nozīmē, ka jau kāda būtiska daļa pasaules, kur nu vēl no mums tikai 1000 kilometru attālumā esošā Vācija, redz mūs kaut kur blakus Javai, Sumatrai vai Polinēzijai. Tas ir bīstams simptoms, kas liecina par mūsu jau valsts simtgadei gatavoties sākušās zemes ekonomisko un politisko

starojumu starptautiskajā zvaigznājā. Mans mērķis nav kritizēt, bet brīdināt, un tieši tāpat es redzu šo Latvijas Zinātņu akadēmijas lomu, kuras transformācijas 25. gadadienu mēs varētu atzīmēt šajā pavasarī, ja vien mūsu valsts saimnieciskajai, zinātniskajai un izglītības sinerģijai būtu lemts attīstīties pa vienmērīgi augšup kāpjošu vektoru.

Taču es vēlos atzīmēt kādu pavasara gadalaikam raksturīgu pazīmi, kas liecina par sava veida garīgu renesansi, kura, lai gan ir nākusi vēl, bet es ļoti ceru, ka spēs katalizēt mūsu garīgo enerģiju rezultatīvai reakcijai. Jau gandrīz veselu gadu pēc pagājušā gada pavasarī notikušajām vēlēšanām mēs strādājam atjaunotā Latvijas Zinātņu akadēmijas komandā. Mums ir mainīties un atjaunojies personālsastāvs, mūsu jaunie kolēģi aktīvi un arī efektīvi pārstāv akadēmiju kā izglītības un zinātnes, tā arī valsts struktūrās. Tas sekmē akadēmijas atpazīstamību, ceļ tās veiktspēju un ļauj realizēt pirms diviem gadiem pieņemtās attīstības stratēģijas mērķus. Mēs varam būt gandarīti, ka mūs dzird likumdevēja vara, mūs agrāk raksturīgajā nihilistiskajā manierē vairs neuzdrošinās ignorēt izpildvara, ieklausoties mūsu viedoklī, premjerministrs veido sekmīgākas nozares pārvaldības modeļus. Par mūsu sabiedrotajiem kļūst uzņēmēji un sociālie partneri. Ar šī gada 14. februārī parakstīto sadarbības līgumu par mūsu stratēģisko partneri ir kļuvis Baltijas Pētniecības, tehnoloģiju un inovācijas institūts – biedrība “BIRTI”. Vienotā aliansē ar Akadēmiju ir nostājušās Latvijas augstskolas, un šo kopīgo starta platformu pilnā mērā apzinās rektori un zinātnisko institūtu vadītāji, un, lai gan tas notiek 25 gadus pēc akadēmijas transformācijas, tas nozīmē ārkārtīgi svarīgu pavērsienu vadītāju apziņā, kas palīdz stiprināt Latvijas Zinātņu akadēmiju kā vienīgo nacionālas nozīmes akadēmiju.

Latvijas Zinātņu akadēmijas izveidotais nodibinājums “Zinātnes Fonds” veido aktīvas saiknes starp zinātniekiem un uzņēmējiem, ieguldot reālu pieredzi uzņēmējdarbībā un cenšoties panākt reālus rezultātus gan atbalstam perspektīvo inovatīvo izgudrojumu izstrāžu pabeigšanai, gan līdzekļu piesaistē akadēmijas funkciju nodrošinājumam, gan zinātnes popularizēšanai. Par Fonda darbību liecina 2016. gada izcilāko zinātnes sasniegumu godināšanas pasākuma organizācija Rīgas Motormuzejā, gan arī iesaistīšanās šī gada 29. septembrī iecerētās Zinātnieku nakts līdzorganizācijā. Man ir gods “Zinātnes Fonda” vārdā paziņot gan akadēmiskajai, gan mediju sabiedrībai, ka ar šo brīdi tiek iedibināta žurnālistikas gada balva par konsekventu un lietpratīgu izglītības un zinātnes jautājumu atspoguļojumu presē, televīzijā un citos medijos. Balvas piešķiršana visticamāk tiktu apvienota vai nu ar Rudens pilnsapulci, vai kārtējā gada ievērojamāko zinātnes sasniegumu godināšanas ceremoniju.

Mans nolūks nav uzskaitīt visus paveiktos darbus, jo tam LZA Gadagrāmātā ir veltīta vesela nodaļa, taču bez jau minētajiem ir vēl kādas iestrādes, kuru pilnvērtīgs izmantojums ir visas valsts interesēs. Pagājušā gada 4. novembrī starp Ķīnas Sociālo Zinātņu akadēmiju un Latvijas Zinātņu akadēmiju noslēgtais sadarbības līgums veido labvēlīga politiska jumta situāciju ne vien abu līgumslēdzēju, bet arī Latvijas

partnervalstu sadarbībai ar lielo partneri. Šīs situācijas izdevīgumu ir pamanījuši un novērtējuši gan mūsu Baltijas kaimiņvalstu akadēmiju vadītāji, gan arī Somijas zinātnes administratori, un uz šāda pamata veidotām zinātniskās sadarbības saitēm vajag nest ekonomisku labumu visiem sadarbības partneriem. Ar L'ORÉAL Baltija vadītāju Johanu Bergu pagājušajā gadā noslēgtais līgums par stipendijām un balvām sievietēm zinātnē ir ticis paplašināts, iesaistot jauno zinātnieču prēmēšanā kandidātes no kaimiņu republikām.

Sadarbībā ar Latvijas Pašvaldību savienību, ar reģionālajām augstskolām un uzņēmējiem kopš 2016. gada novembra Latvijas Zinātņu akadēmija rīko tautsaimniecisko resursu analīzei, izglītībā un zinātnē balstītas uzņēmējdarbības attīstīšanai veltītus forumus, kuru radošo potenciālu jau ir augstu novērtējuši Zemgales un Vidzemes reģiona iedzīvotāju un uzņēmēju aktīvākā daļa. Latgales uzņēmējdarbības veicināšanai veltīts forums jau pavisam drīz – 12. aprīlī notiks Rēzeknes tehnoloģiju akadēmijā, pulcējot Latgales plānošanas reģiona, augstskolas un pašvaldību aicinātos interesentus.

Jau vairākus gadus mūsu akadēmiju atbalsta uzņēmēju un mecenātu Borisa un Ināras Teterevu fonds, garantējot, ka šajā un vēl vismaz divos turpmākajos gados LZA Lielās medaļas ieguvējus sagaida arī patīkama materiālā pateicība. Tālāk jau notiks tā kā mūsu dārgā Izglītības un zinātnes ministrija attieksies pret izcilībām zinātnē un pret Latvijas Zinātņu akadēmiju, un tas būs atkarīgs no attieksmes, pieņemot domu, ka akadēmija nav ministrijas konkurents, bet gan sabiedrotais. Tieši uz attieksmes maiņu cerot, Latvijas Zinātņu akadēmija aktīvi organizē Pasaules Latviešu zinātnieku ceturto kongresu, kurš ir paredzēts no 2018. gada 18. līdz 21. jūnijam, un kuru kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas visas reizes ir organizējusi akadēmija. Kopš pagājušā gada šī kongresa rīkošanu bez jebkādas pieredzes un datu bāzes savā darba plānā ir ierakstījusi Izglītības un zinātnes ministrija, bet, lai gan līdz kongresam ir atlicis vien gads, nekas neliecina nedz par šāda mēroga pasākuma organizācijas priekšdarbiem, nedz arī par reālu vēlēšanos šo darbu veikt apvienotiem spēkiem. Vēloties nodrošināt Latvijas valsts dibināšanas gadskārtai cienīgu Pasaules Latviešu zinātnieku forumu, Latvijas Zinātņu akadēmija aicina Izglītības un zinātnes ministriju kā partneri apvienot mūsu kopīgos resursus un tiekties pēc labākā, nevis formālā rezultāta.

Ikviens Pavasara pilnsapulces dalībnieks ir saņēmis mūsu Gadagrāmatu, kurā tradicionālajā formātā un gandrīz tradicionāli pēc satura atspoguļota gan mūsu akadēmijas struktūra, gan darbība iepriekšējā gada garumā. Šis 306 lappušu biežais sējums, kurš iznāk jau 25. reizi, tātad, ik gadus pēc Latvijas Zinātņu akadēmijas jaunā statusa iegūšanas, ir liecība gan akadēmijas starptautiskajam prestižam, gan atpazīstamībai mūsu zemē. Gadagrāmata atklāj zinātnes dzīvi un zinātnieku kā viedokļu līderu lomu aktīvā domu apmaiņā ar sabiedrību, partneriem, politiķiem un uzņēmējiem. Nemaz nevar sacīt, ka Latvija ir bagāta ar līdzīga rakstura zinātnes dzīves hronikālos notikumus reģistrējošiem izdevumiem, un šajā nozīmē

Gadagrāmata ir unikāls laikmeta dokuments. Par tā radīšanu gan latviešu, gan angļu valodā es izsaku mūsu visu pateicību krājuma sastādītājiem, rakstu autoriem, nodaļu vadītājiem un zinātniskajiem sekretāriem, maketētājiem, tulkiem un izdevējiem, kā arī LZA Lietu pārvaldei par finansiālo amortizāciju abu izdevumu tapšanā.

Mums visiem šī ir gan atskaites, gan arī svētku diena, kad vairāki latviešu zinātnieki ar akadēmisko stāžu un arī krietns pulciņš jauno zinātnieku saņems Latvijas Zinātņu akadēmijas iedibinātās vārdbalvas par izcilu veikumu un par pirmreizēju pētījumu. Tā ir īpaša atzinība, kad balvas saņēmēju veikums visas akadēmiskās sabiedrības priekšā tiek pielīdzināts nozares izcilību veikumam, skaļi pasakot to, ka sasniegums ir etalona vērtībā un tam ir augstākā raudze. Paldies žūrijai par ieguldīto darbu iesniegto darbu vērtējumā un Senātam par akceptu vārdbalvu piešķirumam. Lai balvas stiprina zinātnieku apziņu par izraudzītās misijas pareizību un vieno akadēmiskās kopības izjūtu ar atziņu, ka mūsu pētnieciskais darbs ir vajadzīgs Latvijas sabiedrības intelektuālā tonusa un zinātnē balstītas ekonomikas attīstībai mūsu pašu sabiedrības labā!